

Pomnik iz črnega marmorja
 Z zastekljeno omarico za večno luč
 S preprogo iz snežnobelega peska
 Prav nič mi ni bilo povšeči to prebivališče
 Nečimrni ošabni spomin na minulošt
 Kulisa namesto resničnosti
 V sosednjem grobu na levi leži neznanec
 V desnem neznanka in njen prav tako neznani soprog
 Razgled je omejen s križi
 Prijatelji so pokopani na drugem koncu velemesta okostnjakov
 (Tudi kot rajnik nočem tukaj stanovati)
 Tujec med tujci
 Zato nalašč ne bom umrl
 Šel bom na konec sveta in še korak naprej
 Tam se bom razpršil v večnosti

Jan
Zorec

Skrivnostna lutka

Iz svoje široke palete poklicev, ki sem jih opravljal, bi prav gotovo moral s posebno skrbjo izveliči nekaj: dve leti službovanja v ustanovi zaprtega tipa, nevropsihiatriji, locirani v kraju V. Klinika za duševno obolele in alkoholike je dobila svojo domovinsko pravico v stoletja stari zgradbi, nekoč last barona Hlavya. Masivni, debeli zidovi, neštete sobane, celice, prepletene z mračnimi hodniki, z železom okovana okna,

občutek starodavnosti in plesnivi vonj po preteklosti – bi bile osnovne značilnosti klinike. Bil sem nameščeneec, na uslugo državi in malemu človeku, psihiater, specialist za sodno medicino.

Za to priliko sem iz bogatega arzenala svojih diplom in priznanj predložil dokazilo o briljantno opravljeni diplomski nalogi, študij medicine na Dunaju; nato še opravljena specialka na univerzi v Berlinu, seveda zahodnem. Teza: psihopatologija, postjungovska analiza karakterjev, fenomen množičnih morilcev tega stoletja. Naj poudarim, da sem deset let do potankosti preučeval fenomen Dostojevskega, da ne boste dvomili o mojem

znanju na tem področju. Seveda pa je čas zahteval svoje: svet je zakoračil v dobo antipsihiatrije. »Stanje duha, jezik, način mišljenja, to pa pomeni stil samega življenja«; sestavili so nov koordinatni sistem duhovnega sveta, D. Cooper, R. D. Laing in Aaron Esterson so v svojih delih zamenjali norišnice za mučilnice, svet in družbo pa označili kot patološki cirkus hipokrizije. Več norcev je zunaj na prostosti kot pa v umobolnicah, to je jasno. Jaz pa v dvesto let stari zgradbi!

Povem naj, da v nobeni službi nisem ostal več kot dve leti. Stvar karakterja! Seveda na takem položaju srečaš različne ljudi, a končno vidiš, da gre bolj ali manj za iste stvari, vse se ponavlja, in to človeka dolgočasi. A nikdar si ne bi oprostil, če bi zamolčal dogodke, ki jih kanim opisati. Šlo je za poseben primer, nekaj razumu težko dojemljivega, skrivnostnega, označenega s smrtnim madežem krvi. Za lucidno logiko stanja mikrobiološkega sveta.

Bila je ena najtoplejših zim v zadnjih sto letih! Da, nikdar si ne bi oprostil.

*

Nekateri ekonomisti in finančniki so v zadnjem času dokazali, kako se da s triki nahraniti prebivalstvo kake dežele. Nekaj podobnega je poskušal Kristus nekje na začetku tega štetja, vendar manj uspešno. Lakota se je razbohotila do smrtnih dimenzij. Lee Iacocca in nekateri drugi so spretno obvladali poslanstvo trgovine. Trgovina kot Bog, vsezavezujoč in vsemogočen! Si predstavljate? Če pa zleze trgovina v ubogo revo človekovo, in to še v najobčutljivejši kotichek človeka, njegovo dušo – lahko pride do tragedije. In kaj nas takole po formalni strani v trgovinah najbolj privlači? No, nekatere prav gotovo blagajne, polne denarja.

Nekdo pa z dobrimi nameni lepo stopi v veleblagovnico, s praznim želodcem in velikimi očmi in naenkrat zagleda čudovito lutko iz plastike, tako je krasna, da zastane dih. Imeti tako žensko doma v postelji in umreti, ničesar drugega. In potem napiše nekaj takega: »Taka je Barbara. Noč je, mrak ji daje zavetje. Križari po osvetljeni realnosti in išče. Zdaj stopi na leseno stopnico in se ozre. Išče, mrak je. Ponovi še enkrat. Znašla se je v kinodvorani, usede se na prazen stol. Vsa je v zrklih, vsa je v resničnosti. Množica obiskovalcev trepeta, na platnu se dogajajo grozljive reči!«

Če pa še razkazuje novo oblekico iz modrega žameta, z globokim razrezom do zadnjice, naslednji trenutek pa ti zapeljivo pomežikne – začnejo delovati nagoni!

Pričujoči dogodki so globoko pretresli javnost v naši mali deželi, o njih je celo pisal osrednji dnevnik v metropoli; rodna gruda, krvava in plodna zemlja!

Da, šlo je za poseben primer, ki te ni mogel pustiti ravnodušnega, če si imel vsaj malo krvi in jajca na pravem mestu. Pričujoči dogodek je tudi neposreden povod, da sem zapustil to službo in ni mi žal. Ni se več dalo naprej! Onkraj norosti je samo še praznina, in če sprejmeš igro smrti kot,

'dead trip', se zapišeš samo svoji strasti. Lahko si zvest sam sebi v nizkotnostih, moraš se opreti na svoje bistvo.

Pred tem sem menil, da mi je že skoraj vse jasno, kar se tiče človekove notranjosti, zdaj pa vem, da je tudi to le hudičev trik. Da, grobo spreminjanje jaza in ponavljanje prizorov, življenje se zreducira na remake že preživetega. Treba je poiskati odrešujočo pozo, ki te potisne v objem resnice!

*

Pravzaprav še ni niti veliko vode preteklo od takrat, obdobje splošne suše. Gre za to, da postanejo v določenem trenutku vse tvoje znanje in naučene modrosti neuporabne in banalne, vse diplome le kosi papirja, s katerim nimaš kaj početi, ko ti človek nastavi bodalo na vrat in je pripravljen v hipu prerezati vso tvojo zgodovino. Tu pomagajo samo triki in hitrost. Praviloma je hitrost tista, ki te določa, ki te sprejme ali odvrže. Seveda, ni še minilo dosti časa od takrat.

Nekega januarskega jutra so organi notranjega pregona pripeljati k nam dva čudna tipa in priložili dokazen material. Eden od njiju je bil obtožen, da je umoril ženo, Katjo Pavlovič. V našo ustanovo, ki je daleč okrog slovela po svoji humanosti in preverjenih metodah zdravljenja, so ju poslali na krajše opazovanje. Gospod Pavlovič, upokojeni kriminalni inšpektor, mož umorjene, je bil v totalnem afektu, tresel se je, kot bi preživljal strašne grozote, in v blaznosti je ponavljal besede: »Rešil sem jo, uničil sem zlo!« Nič drugega. Drugi je tisti Janez P., star trideset let, samski, v njegovem pisalnem stroju so našli tistega dne list z naslednjo vsebino:

»Obstal sem! Samo obstal sem, prekleto. Spet je stala tam, nastanjena v mastni izložbi, skrita med lutkami. Vendar sem za hip ujel njen pogled. V zenice ji je padel prah, mazaško olje se je vzpenjalo gor po bedrih, proti razkoraku.

Stal sem zgrožen nad lastnim umom. Mislil sem, da je že davno končano. Mislil sem, da je bolje, če ne razmišljam s čustvi. Naučil sem se sprenevedati, nisem več razkazoval svojih črev. Pustil sem jih lepo zapakirana v trebuhu.

Morda se še kdo spominja, pet let je minilo od tedaj. Zgorela je v požaru, ki sem ga sam podnetil. Zlezla v smrdečo tvar gume in dodatkov. lutka iz izložbe, ki sem jo bil uporabljal v seksualne namene. Šele potem me je prevzela s svojo neresničnostjo. Ja, morda se še kdo spominja! Ne, nikogar ni, nikjer ni več nikogar, ki bi mi lahko povedal tisto besedo! Sam sem, umazan do kolen stojim sredi množice in iz dolgih nohtov mi kaplja kri na tla. Plavam proti drugemu obzorju, dolgočasni bregovi se razpirajo, tako da lahko govorim v jeziku Tujca. Da, nikogar ni, sam sem in srečen. Lahko si verjamem, da je to resnica!

Tudi zgodbo sem objavil v strogo literarni reviji, štiri leta je od tedaj. Revija Dialogi, avgust 1984, to je to! Lahko preberete. Ni še bilo preteklo dovolj časa od takrat, ko je plastična Barbara zgorela v požaru, mene pa so

dokaj zapečenega rešili pridni sosedi. Nikdar jim ne odpustim nekaterih nesramnih potez.

Takrat sem občutil vso slast in strast do lepega predmeta, abstrakcija estetike me je spremenila v psihopata. Ljubiti plastično žensko, lutko, nizkotno bitje iz trgovine zna biti za vsakega uravnovešenca obupno in absurdno. Vendar sem se prepričal, da ni tako. So določene prednosti nasproti ženskam iz mesa in kosti. Po drugi strani pa lahko objekt skozi močno poželenje spremeni svojo funkcijo in postane čisto realen, se utelesi skozi tvojo prizmo dojemanja. Vsak dan sem čakal, da bo moja plastična lepota dobila menstruacijo, toliko sem ji zaupal.

In če se spominjate, nato je nekega dne grobo izneverila moje zaupanje: dala se je pripoznati tujemu očesu! Videl jo je en sam človek, isto kot bi jo gledali milijoni in ji zarivali gnusne roke med bedra. Bilo je dovolj za smrt! Upal sem, da je vsaj smrt nekaj, čemur lahko zaupaš!

Lepo je, če ti ostanejo vsaj spomini. Ja, kako je gorelo, imeli so dober razlog za preplah, notri pa samo midva z Barbaro. Zlezla je skupaj, kot sem rekel. A za pozabljive: tak je konec zgodbe o plastični Barbari:

»Dva tedna sem mazal posteljo na dermatološkem oddelku, nato so me v spremstvu odvedli v kliniko za duševno obolele, po zvezah. Vsaj tam imam zveze, če ne drugje. Počutil sem se OK.

V požaru je zgorelo nekaj ljubih mi predmetov – med njimi še neodpečatena steklenica škotskega viskija, ki sem ga hranil za izjemne priložnosti. Jebi ga!»

Vse manj je zvestih bralcev in vse več takih psov. Vsako besedo je treba ponoviti. V kakšnem svetu živimo, če nas lahko znori navaden kos plastike? Če se bojimo lastnega razuma, gole misli nas pahnejo v panično nevrozo! In je čas najokrutnejši ubijalec. In se odpirajo strohneli sarkofagi, da lahko sivolasi mrličji stegujejo svoje umazane roke po živih. Pa še verjamejo jim in se jim klanjajo. Ko je prihodnost le še neokusna farsa za dobre želodce in jeklene živce. Krasno je živeti, kadar ne počneš nič drugega!

*

Včeraj pa sem obstal po petih letih. Se zazrl v njene oči, ki jih je prekrival prah. In ni bilo dvoma – bila je Barbara. Jaz pa sem menil, da je že davno končano. Zdaj pa ji noge mažejo z nekim oljem. Ne vem, zakaj ravno z oljem. Kot povezava s preteklimi leti. Lepa kot takrat stoji za steklom in privablja kupce, nadeva si nove oblekice in klobučke, še čevlji se ji elegantno bleščijo v pramenih neona.

Dobro sem videl, ne more biti dvoma. Jutri grem in preverim na mestu samem. Takšno preteklost je treba popolnoma uničiti, zatreti še zadnje kali spominov. Če mi jo prodajo, jo odnesem in takoj umorim, takoj ko bova sama. Zakopljem jo globoko pod zemljo, ne bo me več vznemirjala. Ne morem več ljubiti lepote iz plastične mase, postal sem normalen kot drugi. Veliko več mi pomenita meso in kri in vsa tista združasta koža, ki se lepi.

Stvar bom uredil. Danes je januar 1988 in tudi jutri bo januar istega leta, tako gre to. Ničesar ne morem storiti, prebral sem v časopisu, da ni še nič snega. »Barbara, počakaj me, počakaj svojega rešitelja!«

*

Spet se torej vmešava literatura, fikcija blaznosti, pred njo ni miru. Prsti se sklenejo v jekleno pest in potem je konec! Policija ju je zalotila »in flagranti«, tako rekoč: Pavlovič je ravno zažigal lastno ženo Katjo, literat Janez pa mu je držal kantico z bencinom in pritrjeval. ». . . počakaj svojega rešitelja!« nato molk, morda smrt v duši, ničesar več ni.

Jaz naj bi podal izvedensko mnenje o prištevnosti med zločinom, da, lahko ju zašijejo za deset let in več, to je že vseeno. Zažgala sta jo v svojem stanovanju, izdal ju je ogenj in dim. Za Katjo je bilo prepozno.

Vendar sta mene kot psihiatra vznemirila ta dva lista, zgodba o neki lutki, ki je pred leti zgorela, zgodba, ki bi lahko bila ključ v razumevanju psihe avtorja. Ni jasno, ali gre za fikcijo ali resničnost.

Zvečer sem literata poklical v pisarno, nenavadno miren in uravnovešen je bil. Hladno je zrl v moji zenici, nikamor se mu ni mudilo.

- Kdaj ste nazadnje videli Barbaro? sem ga vprašal. Tišina.
- Zanima me, kdo je bila ta lutka? sem vztrajal.
- Mi boste predpisali elektrošok, če vam ne povem? je rekel.
- Poslušajte, obtoženi ste umora!

Samo zamahnil je z roko in si prižgal cigareto. Kot ne bi šlo zanj.

- Bi mi hoteli vsaj napisati dogodke, kot so si sledili?
- Koliko plačate? mi je zabrusil!

- Žal to ni v moji pristojnosti! Potem pa mi je povedal besede, zaradi katerih sem z njim naredil neko pogodbo, hotel sem zvedeti, kaj se je zgodilo, čeprav sem pri tem tvegalo položaj. Rekel je:

- Verjetno vam je jasno, da vsaka pripoved, vsaka zgodba temelji na trikih, ne gre za idejo ali prepričanje, to je igra luči in teme. Pobiranje svetlečih novičev s smetišča življenja. Vsi so enaki, vedno gre za isto vsebino, isti patos in isto kri! Zakaj bi sicer oživel koga zgolj zato, da ga ponovno pokončam? Vidite smisel! Karkoli lahko prikažem tako natančno, da naredim vtis, ko da gre za realnost, pa čeprav kurčevo realnost. V bistvu pa je trik, detajl, ki se ti zapiči v želodec, da moraš kozlati. Resničnost lahko simuliram na več načinov, to je stvar tehnike.

Gledati, kako poblazneli mož ubija svojo ženo, je vsekakor stvar okusa, nikakor ne prepričanja ali božjega humanizma. Prizor lahko uživaš ali pa si ravnodušen, to ne spremeni dogajanja. Poznate najgnusnejši trik, kar si jih je izmislilo življenje? To je krivda, občutek krivde! Zato, če rečem, da sem morilec in sem zato kriv, da se čutim krivega – mi ne verjemite. Tudi to je trik! Igra na papirju. Gre za popolnoma sterilno zgodbo, če vam še ni jasno!

- Da, a zgodba? . . . sem vprašal.
- Seveda, vas zanima ravno zgodba, čeprav nihče ne zagotavlja njene

verodostojnosti, za resnico ni jamstvenega lista. Veste kaj, prinesite steklenico žganja in cigarete, pa vam povem, kako je bilo!

– To je proti vsem pravilom naše ustanove, sem rekel.

– Veste kaj, pravila mi visijo dol.

– Lahko vam prinesem kavo in cigarete, alkohol je prepovedan.

Čutil sem, da popuščam, strašno me je zanimala ta izpoved. Imela sva vso noč na razpolago, mene pa je razjedala radovednost.

– Poslušajte, saj niste vi ustvarili tega sveta! mi je rekel Janez. Vi morate dati le svoj blagoslov sodnijskim revolverašem, da se bodo za mano zaprla vrata.

Besno me je pogledal, vedel je, da bom pristal.

– Naj bo, tudi žganje prinesem, a s tem tvegam službo, sem rekel.

– Vidite, že vas daje občutek krivde. Pa saj bi radi slišali zgodbo o skrivnostni lutki, o gnusnih dogodkih na robu civilizacije. Krvi se je zelo težko upreti.

– Boste povedali vse o tej Barbari, od začetka do tam, ko ste umorili Katjo?

– Takšen svet je naredila plastična lutka, nisva ga ne jaz ne vi, pa vendar živiva v njem, in gospod Pavlovič in toliko drugih. In vi vendarle odločate, morali bi se spoznati na dušo človeka, za to ste plačani. Do jutra bova vse razčistila, povedal vam bom nekaj bistvenih stvari te igre.

Prinesel sem žganje in kavo in vse! Vprašal sem Janeza:

– Vi ste jo... ljubili?

– Da, obsedeno sem ljubil modno lutko, še fukala sva z blagoslovom trgovine!

– Ne razumem, sem izdaval!

– Ste kdaj začutili krivdo za meso in kri, da je nekdo drug opravljal gnusna dejanja, ki bi jih morali pravzaprav vi? Ste zaradi svoje strahopetnosti ustvarili fantom in mu potisnili nož v roko? Tako zdaj Barbara, z dolgimi krvavimi koraki prodira v svojo resničnost. Stopala namazana z oljem, obleka iz modrega žameta, umetne trepalnice in zelene, steklene oči, lasulja, prilepljena na možgane, ki so ena sama cirkulacija organizma, vrela kri, koža prepojena z neonsko spermo obiskovalcev.

Pila sva žganje, vse bolj sva se približevala, se zlivala v eno bitje!

Barbara je počasi lezla v mojo glavo in priznam – Janez me je presenetil in prehitel. In, cenjena porota, takole je Janez P. nadaljeval svojo pričevanje:

»Mrak je počasi lezel na zemljo. V dušo se mi je vtihotapila vznemirjenost. Napeto pričakanje me je poživilo, vdihnil sem globoke kosme čistega zraka. Prižgal sem svečo in potem mi je postalo malce slabo. S pločnika so proti mojemu oknu začele frčati odrezane glave sprehajalcev, prav kot pri Polanskem. Obrnil sem pogled in še enkrat prebral tisto mesto v zgodbi, ki sem jo pisal pred leti:

»Ure sem jo nepremično opazoval, kot bi čakal, kdaj bo spojila trepalnici. Občudoval sem njeno negibnost, neobčutljivost; navdušen sem bil nad plastično ženskostjo!«

Potem pa me taka ženskost izda. Požrl sem slino, dovolj se je je nabralo. Ko bi lahko črtal tisti pijanski dan, ko se je vse začelo, ko mi je Barbara v trenutku okupirala dušo in prebudila v meni strast do predmeta, poželenje, močnejše od razuma, ljubezen do iracionalnosti in gole abstrakcije.

A zdaj je čas za akcijo!

Nakup je odpadel, bilo bi preveč očitno, slabe izkušnje imam s tem. Dobro se je zmračilo. Odšel sem do izložbe, kjer je še včeraj pozirala Barbara v novi oblekici. Ni je več bilo. Slutil sem, da bo tako. Zmuznil sem se v trgovino, nočni čuvaj je negiben sedel v svoji utici in me ni opazil. Tih sem odprl vrata skladišča za lutke, a so bile vse, razen nje. Postajalo me je groza, potem pa sem na tleh opazil madeže od olja. Noge so ji namazali z oljem. Sledil sem stopinjam, ki so vodile do izhoda, popolnoma sem pozabil na čuvaja. V hipu sem pomislil, da bi Barbara lahko zbežala iz trgovine, samo potem bi jo moral čuvaj opaziti. Potrkal sem po njegovi uti, a se ni odzval. Vstopil sem in zagledal prizor, ki bi ga lahko pričakoval, a kljub temu je bilo gnusno gledati: nočni čuvaj je s prerezanim goltancem stegnjen sedel na stolu, sveža kri pa mu je polzela med jajci in počasi kapljala na tla. Jezen sem zaloputnil in pri tem bi mi bilo skoraj spodrsnilo, ker mi je med nogami stekla siva podgana, ki se je hitro namestila na mrliča in začela piti kri. Tla so bila spolzka, bilo je olje. Na cesti sem zgubil sled in tudi zelo temno je bilo, razbili so vse žarnice nad izhodom.

*

Kako sem lahko ljubil tako žensko, prekleto, vedno manj sem se razumel. Ni ji bilo dovolj, da me je izdala s svojo navidezno nedotakljivostjo, s svojo ceneno plastiko, ne – morala se je utelesiti in postati morilka. In kdo bo zdaj preprečil njena gnusna in krvava dejanja, kdo bo rešil njeno nepokorno dušo in jo položil k večnemu počitku? Zamudil sem lepo priložnost. Delno sem se počutil krivega za ta zločin, končno sem ji jaz dal ljubezen, ki je potrebna, da se lutka spremeni v človeka, pa čeprav v morilca. Moja misel ji je vlila zavest o potrebnosti obstoja in moja domišljija ji je pognala kri po žilah. V misli mi je padel tisti citat stvarjenja izpred štirih let:

»Z njo sem začel spolno občevati. Tistega večera sem jo nežno položil na hrbet in ni zajokala. Ji slekel spodnji del garderobe in prikazala se je nepretrgana koža. Z nožičem sem izrezal luknjo na tistem mestu, kjer ponavadi ležijo pičke. Izrezal sem luknjo, pravšnjo za svoj organ v erekciji. Drgnil sem se ob stene umetne vagine. Z rdečim svinčnikom sem ji nato zgoraj narisal piko, klitoris, da ona ne bi bila prikrajšana. Našminkal sem ji še robove luknje, ustnici, in ji trepalnice namazal s črno maskaro. Bil sem pripravljen, bila je nema. Porinil sem ga v praznino, na drugi strani ga ni nič vsesavalo, da sem imel dovolj manevrskega prostora. Počutil sem se veličastno.«

Da, počutil sem se krivega, ker sem ji vdihnil dušo. Da, bil sem kriv za meso in kri. Bil sem kriv, da mori. Bil sem morilec.

A vendar – tega sveta nisem ustvaril jaz!

Krasna obleka iz modrega žameta, umetne trepalnice in steklene, zelene oči, svetlikajoča se lasulja, prilepljena na možgane, v katerih je vakuum, še tega ni več, ena sama cirkulacija organizma, vrela kri in koža, prepojena z neonsko spermo obiskovalcev!

To je Barbara. Noč, mrak ji daje zavetje, križari po resničnosti in išče. Ozre se. Išče, mrak je. Ponovi še enkrat. Znašla se je v kinodvorani, usede se na prazen stol. Vsa je v zrklih, vsa je v resničnosti. Množica obiskovalcev trepetja, na platnu se dogajajo grozljive stvari.

*

Izgubil sem sled, pahnil sem se v praznino noči, na drugi strani me ni nihče vsesaval. Obetavno za začetek.«

Janezu sem segel v besedo.

– Kdaj ste srečali Pavloviča? sem vprašal.

– Ah, Pavlovič, ta bivši policaj in izvrsten vohljač, imel je probleme s potenco, tako da ni imel več kaj pametnega početi.

– In sta se z ženo večkrat sprla?

– Katja je imela nemalo ljubimcev. Če je Pavlovič kakšnega zasačil, ga je na mrtvo premlatil, profesionalna deformacija. Bil je pač sadist, kot jih je toliko. Ja, Katja je izbirala med ožjimi znanci in moževimi kolegi, da je Pavlovič besnel. Srečala sva se na starem mestu in se mi je pridružil.

– In je verjel vaši zgodbi o Barbari?

– Ali mi vi morda ne verjamate! je odgovoril Janez.

– Pustimo to, sem rekel, pri njem so našli orožje: češko zbrojevko cal. 7.62. In pri vas nož na vzmet. Mi lahko to razložite.

– Morala sva se oborožiti, žensk ne gre podcenjevati. Vedela sva, da bo Barbara ubijala, dokler je kdo fizično ne ustavi.

Začela sva akcijo, bilo je ena po polnoči. Nisem vedel, če ona čuti, da sva ji na sledi. Pregarjani se poistoveti s svojo funkcijo preganjanega, da še pomisli ne, da se lahko obrne in s tem preseneti preganjalca. A temu je krivo pomanjkanje razuma, pri Barbari pa je šlo za golo intuicijo. Ni poznala logike in motivov dejstevanja.

– Janez, vi se greste neko osebno vojno z njo, ne veste, če jo ljubite ali sovražite!

– In v čem je razlika? me je vprašal.

Neprenehoma si je nalival žganje v kozarec, ura je odbila tri ponoči, niti malo nisem čutil utrujenosti. V ustanovi je vladal mir, pacienti so spali in sanjali shizofrenične sanje. Bilo je ogromno barv, od bele do črne, prav vse.

–Naenkrat sva se znašla pred kinodvorano, prikazovali so Sostanovalca Romana Polanskega. Bal sem se najhujšega. Sled olja naju je pripeljala do tja. Pavlovič me je vprašal, če lahko strelja v sili, pritrdil sem, samo ena

luknja več, sem pomislil. Živo ali mrtvo, smrt ji ne uide. Ni slab izgovor, sem še pomislil.

Kako sem si želel videti to Barbaro, zavidal sem Janezu, ker je imel to izkušnjo, zavidal sem mu stik s to lutko. Tisti hip se je začel v meni čuden proces. Biokemija človeka je skrajno občutljiva za družbene okoliščine. A priori je verjetno, da situacija šah mata povzroči biokemičen odgovor, ki nadalje olajša ali zadržuje določene tipe izkušnje in obnašanja. In Janez me je počasi matiral, razkrival mi je praznino mene samega, praznino človeka in mojega poklica, celotne moje eksistence v tej ustanovi. Bil sem le zdravniški pajek, zaprt v norišnici in ni važno, kje. Vedel sem, da ima v sedanji formaciji prav pacient in ne jaz.

Kar izkusi pacient, je pripeto na bolezen in irealnost, na perverzno in izkrivljenost. Bolnik prenaša svoje napačne subjektivne perspektive na sogovornika, psihiatra, ki pa ima terapevtsko objektivne predpostavke. Psihiater razume, kaj se dogaja, pacient pa ne. V tem je bistvo!

Začel sem potovati od zunaj navznoter, iz življenja v neke vrste smrt, iz hoje naprej v hojo nazaj, iz gibanja v začasno mirovanje, iz svetnega časa v večni čas, iz ega v sebe, iz odzunaj nazaj v maternico vseh stvari. Preživljal sem RITUAL POSVETITVE! Meja med zdravnikom in pacientom se je vztrajno brisala, le tanka črta je še ostala.

Moja razmišljanja so postala antirazmišljanja in vrednote antivrednote.

Janez mi je pravil, kako sta našla prazno kinodvorano, konec projekcije, na tleh ni bilo trupel, le vonj po olju, po Barbari. S Pavlovičem sta vlomila vrata, nato ju je hišnik pregnal, kmalu bi mu bil pognal kroglo v glavo. Zbežala sta skozi straniščno okno. Rekel je, da sta pustila Barbari dragocen čas za njen krvavi pohod. Vprašal sem ga in si v kozarec vлил nenavadno veliko žganja:

– Janez, mislite, da je kdo vodil njeno morilsko roko?

– Dragi moj, vidim, da ničesar ne razumete. Ste imeli kdaj opravka s pokvarjeno lutko? No, nimate izkušenj. Njo je ščitila vsemogočna roka Merkurja, boga trgovine. Gre za metaforo, nedolžno sterilno crkovo, vi pa bi radi otipljive dokaze. Vam ni dovolj truplo Katje Pavlovič? Poleg tega je umorila nekega psa.

– Kakšnega psa, povejte no!

– Bežala sva in takrat sem se spotaknil ob psa, ki je cvilil v noč. Uprl je svoje vlažne oči vame in dvignil tace. Umiral je, premazan z oljem, s prerezanim vratom. Povsem krvav je bil. Pavlovič je bil šokiran, z gnusom se je umaknil. Bila sva na sledi.

Mislite, da je pes vedel, zakaj umira?

– Da, bistvene stvari v življenju naredimo po nagonu, brez kančka razuma, sem rekel.

– Ni tako preprosto, vendar ste zadeli bistvo. Taca je omahnila, pes je crknil in takrat je ura v zvoniku odbila dve. Padel sem v isti trenutek preteklosti, nekaj let nazaj, občutki so bili identični. Naj vam citiram, kar sem takrat zapisal:

»Takrat pa je ura v zvoniku odbila dve. Po dolgem času sem spet

zaznal ujetost v tak preklet čas. Začel sem postajati normalen. Spreletel me je srh nečesa grozljivega, omama me je začela zapuščati. Plastična Barbara je sedela na postelji z razširjenima nogama, bila je fantom preteklosti, vsiljena realnost, ni več spadala v ta prostor, ubijal jo je čas in jaz sem bil tisti, ki je dokončal to poslanstvo. Njena umetna luknja me je puščala ravnodušnega, hladen nemški pogled je deloval kot naslovnica kake revije iz tridesetih let, njen nasmeh je postal kos razvlečene plastike.

Molčala sva. Vrgel bi se ji pred noge in jo prosil odpuščanja, ji poljubljal nemo kožo in jo rotil, naj me ne uniči. Vse bi bilo urejeno. A nisem se mogel vračati. Prezir in sovraštvo sta me prevzela do zadnje celice. Ugasnil sem luč in prižgal petrolejko, zliil petrolej po njenem telesu, nato prižgal cigareto. Zadišalo je po smrti.«

– Klasičen déjà vu torej, sem pripomnil.

– Natančno to. Razumete zdaj, eno čustvo je zamenjalo drugo, ljubezen in sovraštvo, prezir in poželenje, gnus in lakota po njej. Stisnilo mi je drobovje, da sem zgrbančen obstal nad mrtvim psom in celo večnost prihajal k sebi.

Utihnil je. Sam sem čutil čudno omotico v glavi, zaradi alkohola in skepticizma. Janez se mi je vse manj zdel shizofrenik ali morda morilec nedolžne ženske! Nedolžno je zgolj retorična figura, pridevnik in nič drugega.

Včasih je bila shizofrenija samo drugo ime za dementio praecox – počasno, zavratno bolezen, za katero so menili, da se loteva predvsem mladih ljudi in se rada nadaljuje v dokončno dementio. Ni šlo torej le za mladostniško slaboumnost v dobi spolnega dozorevanja. Zlomljen duh, dobesedno, prenos na »dušo« ali »srce«.

Toda kaj je imela shizofrenija v tem trenutku opraviti z mano? Janez pa je preživljal ravno obraten proces kot jaz, šel je ven, iz smrti v življenje, v gibanje naprej, iz nesmrtnosti nazaj v smrtnost, iz večnosti v čas, iz sebe v novi ego, iz kozmične fetalizacije v ponovno rojstvo.

Jaz sem postajal on, on pa novo bitje, kot ptič je vzletel nad nas. Podzavestno sem ga sovražil, čutil sem, da me zastruplja z zgodbo, da sili Barbaro v moje naročje, mi njene dojke nudi na krvavem pladnju!

*

– Janez, povejte mi, kako sta ubila Katjo, kako je prišlo do tega!

– Nič lažjega, Pavloviču je zdaj že vseeno.

– Kako mislite?

– Prepričan sem, da se je obesil v svoji sobi, norci pa plešejo okrog njega svoj ples razuma! Prvič je v taki ustanovi in bojim se, da tega ni prenesel. Pa še krivda, ubil je lastno ženo, človeka zapeče pri duši, nekateri tega ne prenašajo mirno.

Zgrozil sem se, tako hladno in neprizadeto je to dejal in bil je popolnoma gotov o svoji slutnji. Hotel sem že steči v sobo, da bi preveril, a sem

se zadržal, pomenilo bi, da mu vse verjamem. Prekleteo, čutil je, da zmaguje, nevarno mi je približal kraljico.

– Mislite, kako je Pavlovič ubil svojo ženo? Končno sva se odlepila od crkovine, prestavila sva se v resničnost. Barbara, samo ta beseda je obstajala. Znašla sva se pred neko hišo v primestju, sled olja je vodila tja. »Hudiča, saj to je pa moja hiša,« je ugotovil Pavlovič. Kako je lahko vedela. On pa je bil zaslepljen od strahu, v naglici je odklepal vhodna vrata, vsi ključi so bili napačni. Končno sva stekla po stopnicah, Pavlovič je imel v glavi čisto druge stvari kot jaz, oba sva bila zaslepljena, a vsak s svojo fikcijo. On je pričakoval ljubimce, jaz smrt. Odprla sva vrata sobe. Zagledala sva žensko v obleki iz modrega žameta, razrez ji je silil do zadnjice, gol hrbet je imela premazan z oljem in lasje so se ji bleščali v neonu. »Barbara,« sem zakričal. »Katja,« je zakričal Pavlovič. Neki moški z brki si je ravno oblačil umazane gate in po eni nogi odskakljal ven. Ženska je negibno stala, kot lutka se je fiksirala med krasno pohištvo in knjige in mizico z vinjakom in kozarci. Obrnila se je, njen nasmeh je bil kos razvlečene plastike. Rdečo šminko je imela razmazano do kolen.

»Prasica, kaj počneš!« je besnel Pavlovič, a je negibna lutka mirno zadrževala svoj nasmeh neobčutljivosti. »To je ona«, sem mu rekel. Ampak Pavlovič je že izvlekel revolver 7,62 in ustrelil proti Katji in Barbari hkrati. Obe sta se zgrudili. Nad žlahtnimi prsmi je nastala čisto mala rdeča luknjica, iz katere je nekaj priteklo. Ni bilo potrebno šminkati robov luknje. Natančno med dojki, to se mi je zdelo odlično. Lutka je kot italijanska pupa ležala na tleh in njen nasmeh je bil neuničljiv, še danes ga imam pred očmi. Ni več spadala v ta prostor, uničil jo je čas kot vse nas. Ni imelo smisla razmišljati.

»Zažgal bom to pofukano bajto, naj gremo vsi k hudiču!« je kričal. Vrgel se je pred noge truplu, kot bi jo želel prositi odpuščanja, mislil je, da tam leži Katja, ljubeča žena, jaz pa sem vedel, da je to prevara. Bila je Barbara, neuničljiva Merkurjeva ljubica. Pavlovič je vse polil z bencinom, nato sva zažgala. Začel je noret. Objemal me je in govoril: »Prijatelj, a ne, uničil sem zlo, povej, svet sem rešil zla, kajne, povej mi, da je res, povej...«

Končno sem ga zvelkel iz hiše, drugače bi bil še on zgorel. Bilo je proti jutru in začel je narahlo naletavati januarski sneg.

Bila je ena najtoplejših zim v zadnjih sto letih.

*

Star izrek pravi, da ni moč potegniti ostre meje med normalnimi ljudmi in duševnimi bolniki; prej obstaja kontinuum z dobro prilagojenimi državljani na eni strani in polno operjenimi psihotiki na drugi. Po obdobju aklimatizacije v umobolnici se zdi omenjanje kontinuuma zelo drzno. Skupnost je skupnost! Mislim pa, da lahko shizofreniki o notranjem svetu naučijo psihiatre več kakor pa le-ti nje. To diagnozo dobijo ljudje najprej na račun svojega obnašanja zunaj bolnišnice. Ko si notri, si zares notri! Dejan-

sko je pa samo posebna strategija, ki jo človek izumi, da bi zaživel v situaciji, v kateri ni moč živeti.

Shizofrenija je pravzaprav samo diagnoza, nalepka, ki jo nekateri ljudje nalepijo drugim. To še ne dokazuje, da je oblepljen človek izpostavljen bistveno patološkemu procesu neznane narave in izvora, ki se dogaja v njegovem telesu. Ne pomeni, da je proces primarno psihopatološki, da se dogaja v človekovi duševnosti.

Če je formacija sama na napačni poti, potem mora človek, ki resnično hoče na pravo pot, zapustiti formacijo.

*

Potem je vse utihnilo, se vse umirilo, vse je bilo že zdavnaj jasno in zapisano v knjigi smrti. Kako se je končala najina seansa? Kdo je lovil koga? Kdo je pacient in kdo zdravnik? Kje je meja med razumom in nerazumom? Ja, o tem je že vse jasno, tisočletja poteka en in isti prizor. Smo samo nemočni opazovalci.

Spomnim se edino tega: zjutraj je kolega zdravnik, ki je nastopil službo, zagledal nenavaden prizor v pisarni. Ležal sem na tleh in smrčal z rahlo presekanjo glavo, Janeza seveda ni bilo več.

Skozi sanje sem zaznal stavke: »Pavlovič se je obesil, Janez P. je zbežal.« Po moji zaslugi seveda. Našel je prazno steklenico za žganje, čiki so bili povsod. Obtežilnik za papir je ležal poleg mene, z njim me je mahnil.

Dobil sem suspenz in odpravnino, natanko dve leti sem služboval, stvar karakterja.

Imam velike načrte: moram spoznati Barbaro, prepričan sem, da je živa, truplo je Katjino. Vse moje želje so usmerjene k njej. Barbara z oblekico iz modrega žameta, z globokim razrezom do zadnjice, poželjivo mi mežika s krasnimi zelenimi očmi. Vsak trenutek sem jo bolj ljubil. Pustil bom vsa druga opravila, dokler je ne najdem. Misel na ročno izrezano pičko mi ne da miru, strast se je polotila moje duše. Postala bo dobro dekle, nekaj divjega in ljubečega, spravil jo bom na pravo pot. Duša je pomembnejša in srce lepše, zbrisal bom grehe preteklosti.

Hodim po veleblagovnicah in majhnih trgovinah, iskaje njo, Barbaro. Vsako lutko dobro pogledam, a nobena ni Barbara. Merkur se mi vsakič hinavsko nasmehne, ne bo tako preprosto iztrgati njegovo ljubljeno. Topim se v čudno zmes organov, vse bolj plastičen postajam. Še tako močna halucinatorna izkušnja me ne more sesuti. Biti človek! Čutiti krivdo za drugega! Kriv, ker si ustvarjen!

Biti morilec tega sveta!

Nekaj se premika: zjutraj je k meni pristopil tujec in mi rekel:

»Sledite mi, za vas imam pomembne informacije!«

Ljubljana, jan.–nov. 1989